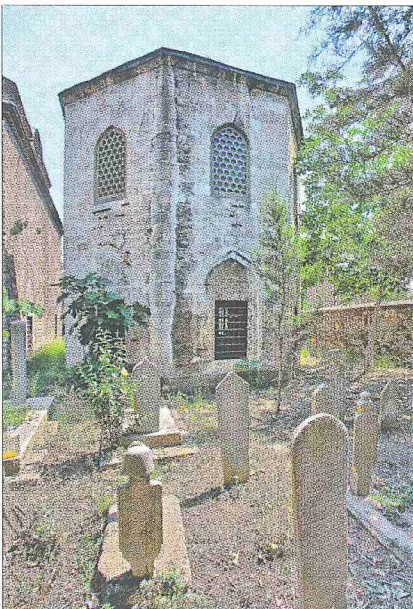

med Paşa ile Vezîriâzam Mahmud Paşa arasında bulunan gizli rekabet ve çekişme su yüzüne çıktı. Mehmed Paşa, Mahmud Paşa'nın İstanbul'u ihya ve iskân etmek için Lârende (Karaman) ve Konya'dan birkaç yüz hânenin sürgün edilmesinde yeterince sert davranmadığı suçlamasında bulundu. Nitekim kısa bir süre sonra Mahmud Paşa'nın yerine sürgün işini acımasızca tamamladı ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî torunlarından olan Emîr Ali Çelebi'yi de İstanbul'a gönderileceklerin arasına soktu. 873'te (1468-69) Mahmud Paşa'nın sadrazamlıktan azlinin ardından Rum Mehmed Paşa'nın bu makama getirildiğine dair iddialara rağmen bazı kayıtlar, Mahmud Paşa'nın sadrazamlıktaki halefi olarak Rum Mehmed'e değil İshak Paşa'ya işaret etmektedir. Rum Mehmed Paşa'ya karşı aşırı derecede ön yargılı olan Âşıkpaşazâde'nin belirttiği gibi Mehmed Paşa, Karaman'daki tehcir hareketinin sonunda KEBLÜ OĞLU Muhyiddin'in yerine Mevlânâ Vildan'ı kazakerliğe getirmeyi başardı. Mehmed Paşa 874'te (1469-70) yine Karaman'a gönderilip Mut Kalesi'ni tahrip ederek seferini başarıyla tamamladı.

875'te (1470) Mehmed Paşa, Eğriboz fethine önemli katkıda bulundu ve aynı yılın sonbaharında tekrar Karaman'a gönderilince Lârende ve Ereğli'yi tahrip ederek Toros dağlarının kuzeyini ele geçirdi.

Rum Mehmed Paşa Türbesi – Üsküdar / İstanbul

Güneye Varsaklar'a karşı yürürken Varsaklı Uyuz Bey'in kurduğu pusuya düştü ve kendini zor kurtardı. Âşıkpaşazâde ve Neşrî'ye göre Mehmed Paşa bu arada Alan'ya'yi fethetmekten vazgeçti. Bunun sebebi Alâiye Beyi Kılıcarslan'ın kız kardeşiyle evli olmasıydı. 1471'de İshak Paşa, Ankara'ya kadar yürüyen Karamanoğlu Kasım Bey'e karşı başarılı olamadığından azledilince Mehmed Paşa sadrazamlığa yükseldi. Bu dönemde kitâbesinden anlaşıldığı üzere (876/1471-72) Üsküdar'daki cami, medrese, hamam, imaret ve türbeden ibaret külliyesini tamamladı. Burasının vakıf gelirleri arasında Mehmed Paşa'nın Manisa'da yaptırdığı bir bedesten de bulunuyordu.

877 (1472) senesi yazında Karamanoğulları'nı himayesi altına almış olan Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın bir ordusunun Tokat'a ilerleyip şehri zaptederek yağma ettiği haberi üzerine Mehmed Paşa makamını yitirdi. Bu tarihte idam edildiği yolunda görüşler varsa da 879 (1474) yılında Cem Sultan'ın atabeyi olarak Karaman'da bulunduğu dair bir kayıt mevcuttur. Halil İnalçık, İdris-i Bitlisî'nin *Heşt Bihişt*'ine dayanarak Mehmed Paşa'nın Varsaklar'a karşı başarısız olan seferinin bu tarihte yapıldığını ve paşanın azli ve idamı ile sonuçlandığını yazar. Onun hakkında ağır tenkitlerde bulunan Âşıkpaşazâde, "İt gibi boğdular" derken tarih vermez. Kemalpaşazâde ise yine tarih belirtmeden Mehmed Paşa'nın idamını Karamânî Mehmed Paşa'nın nifakına bağlar. Diğer taraftan genişletilmiş Oruç Bey tarihinde Rum Mehmed Paşa, Gedik Ahmed Paşa'nın damadı olarak gösterilir. 885 (1480) gibi geç bir tarihte Anadolu beylerbeyi diye zikredilirse de bu kaydın doğruluğunu destekleyecek başka bilgi yoktur.

Osmanlı tarihçileri, Âşıkpaşazâde'ye dayanarak genellikle Mehmed Paşa hakkında olumsuz ifadeler kullanmakta, özellikle İstanbul'da fetihten sonra yeni getirtilenlere ve ulemâya tahsis edilen evlerden kira alınması kararındaki rolü üzerinde durmaktadır. Bunun dışında Âşıkpaşazâde onun vezirliği sırasında ulemâya ve fakirlere dağıtılması gereken in'amları, elbiseleri ve kumaşları verdirmediğini yazar. Rum Mehmed Paşa'nın İstanbul'daki eserleri yanında Tire'de cami, han ve türbe yaptırdığı bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kritovulos, *Tarih-i Sultan Mehmed Hân-ı Sâni: İstanbul'un Fethi* (trc. Karolidi, s. nşr. Muzaffer Gökman), İstanbul 1967, s. 110; Âşıkpaşazâde, *Târih* (Atsız), s. 193, 194, 215, 216, 218, 219,

243; Tursun Beg, *Târih-i Ebü'l-Feth: The History of Mehmed the Conqueror* (nşr. H. İnalçık – R. Murphey), Minneapolis-Chicago 1978, s. 58, vr. 131*; Oruç b. Âdil, *Târih-i Âli Osmân*, Paris, Bibliothèque Nationale, Suppl. turc, nr. 1047, vr. 83*, 91*; a.e., Paris, Bibliothèque Nationale, Anc. fonds turc, nr. 99, vr. 120^b, 130^a; Neşrî, *Cihannümâ* (Unat), II, 710-711, 776-777, 782-785, 788-793; a.e. (Teschner), I, 181, 202-205, 228, 231, 233; İbn Kemal, *Tevârih-i Âli Osmân*, VII. Defter, s. 278-279, 291-292, 307-308, 319-322, 333, 550; Hadîdî, *Tevârih-i Âli Osmân* (nşr. Necdet Öztürk), İstanbul 1991, s. 277, 280; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546)*, s. 180, nr. 1034; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 334-335; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi III*, s. 482-490; C. Imber, *The Ottoman Empire 1300-1481*, İstanbul 1990, s. 158, 199-200, 205, 207; Halil İnalçık, *Essays in Ottoman History*, İstanbul 1998, s. 94-95; Ahmet Ateş, "Ma'nevî ve Ağrıboz Fetihnâmesi: Ağrıboz Fethine Âit İki Vesika", *Fâtih ve İstanbul*, I/3-6, İstanbul 1953-54, s. 281 vd.; M. C. Şehâbeddin Tekindağ, "Mehmed Paşa", *İA*, VII, 594-595; A. H. de Groot, "Mehmed Paşa, Rüm", *EI²* (Ing.), VI, 1000.

HEDDA REINDL KIEL

RUM MEHMED PAŞA CAMİİ ve TÜRBESİ

Tire'de

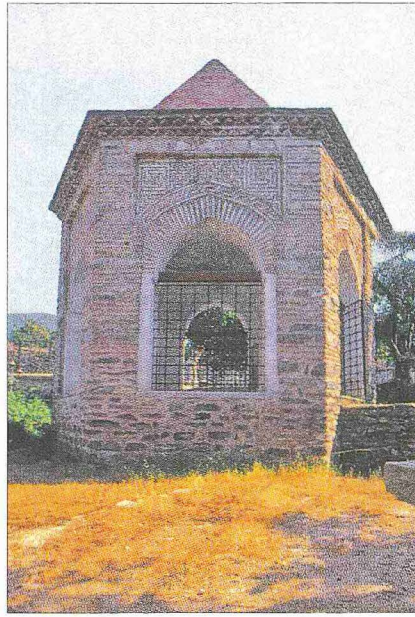
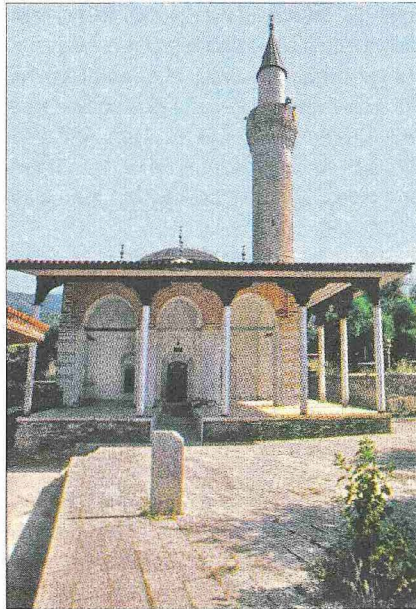
XV. yüzyılın ikinci yarısında
inşa edilen cami ve türbe.

Tire'de Duatepe mahallesinde tenha bir yerde bulunan yapılar Fâtih Sultan Mehmed'in sadrazamı Rum Mehmed Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Kapısı üzerinde yer alan sülüs hatla yazılmış iki satırlık Arapça manzum kitâbe ebced hesabıyla 876 (1471-72) yılını verir. Kitâbenin sonunda caminin bânîsinin adı ve bunun altında çok belirgin olmamakla birlikte 876 rakamı bulunur. Bu durumda Mehmed Paşa binayı Üsküdar'daki cami ve türbe gibi (bk. RUM MEHMED PAŞA KÜLLİYESİ) sadrazamlıktan azledilişinden hemen sonra yaptırmış olmalıdır. Mehmed Paşa'nın Tire'deki vakıfları içinde Tabakhâne Hamamı, Destimal Hanı ve Ali Hanı, elli adet dükkân, bozahâne ile arazileri ve hayvanları olduğu muhasebe kayıtlarından bilinmektedir.

Halk arasında Kestaneli Cami diye anılan cami, tek bir kubbeye örtülü harimle üç bölümlü bir son cemaat yeri ve bunun önündeki sundurmadan meydana gelmiştir. 7,40 × 7,25 m. boyutlarındaki harimin üzerini örten alçak kasnaklı kubbenin geçişleri zarif işçiliğe sahip üçgenlerle sağlanmış, kubbenin ağırlığı 0,90 m. kalınlığındaki duvarlara bindirilmiştir. Yüksek tutulmuş bir silme içinde yer alan çokgen biçimli mihrap nişi altı sıra mukarnas kavsaralıdır. Ahşap minberi ise son

derece yalıdır. Cephelerin tamamında ikişer pencere bulunmaktaysa da bunların bir kısmı daha sonra kapatılmıştır. Ayrıca kubbe kasnağında üç pencere vardır. Harim kapısı zikzaklı hatlara sahip, bir dekorasyonla taçlandırılmış kemerli bir açıklık halindedir. Caminin kuzeybatı köşesine bitişik konumdaki tek şerefeli tuğla gövdeli minare kübik bir kaide üzerinde yükselebilir. Küp kısmında üçgenlerle önce sekizgene, ardından silindirik gövdeye geçiş sağlanmıştır. Şerefe altı beş sıra mukarnaslıdır. Son cemaat yeri sekiz dilimli üç adet kubbe ile örtülü olup bunlardan ortadaki diğerlerine göre daha küçüktür. Bunları sivri kemerli pâyeler taşımaktadır. Bu revak kemerinin alınıklarında tuğlanın dekoratif olarak kullanılmasıyla farklı motifler uygulanıp son derece gösterişli bir cephe görünümünü ortaya çıkarılmış ve girift taş bezemenin içinde çeşitli geometrik motifler kullanılmıştır. Köşelerde dikdörtgen biçimli panolarda küfî hatla kelime-i tevhid yazıları bulunur. Son cemaat yeri revakın önüne XIX. yüzyılın sonlarında ahşap bir sundurma eklenmiştir. İnce uzun, silindirik gövdeli ahşap sütunların desteklediği ahşap çatı alaturka kiremitle kaplıdır. Bu sundurmanın önündeki şadırvan kalın gövdeli dört adet devşirme sütunun taşıdığı, kiremitle kaplı ahşap bir çatıyla örtülü olup çokgen biçimli bir havuza sahiptir.

Rum Mehmed Paşa Camii – Tire / İzmir

Rum Mehmed Paşa Türbesi – Tire / İzmir

Caminin güneybatısında mezar taşları dağılmış olan hazîrenin içinde yer alan türbe altıgen gövdeli, prizmatik külâhlı, baldaken plan tipinde inşa edilmiştir. Kenarları 3,45 m. olan bu düzgün altıgen şeklindeki türbenin kemer açıklıkları sonradan örüldüğünden yakın zamana kadar özgün plan tipini yansıtmamaktaydı. Cepheledeki açıklıkların içinin ince tuğlalarla örülüp kapatılması Osmanlı döneminde belki de statikle ilgili bir endişe sebebiyle yapılmıştır. Her köşesinde kaba taş ve tuğlanın kullanılmasıyla inşa edilen ayaklar tuğladan sivri kemerlerle bağlantılıdır. Çatı hizasında testere dişi sırasını takiben altıgen biçimli prizmatik tuğla külâh örülmüştür. Türbe kapısı durumundaki, maddenî parmaklıklı kapı kanatlarıyla kapanan açıklık mezar yapısının kuzeybatı yönüne rastlayan kenarında bulunmaktadır. Diğer kemer açıklıkları da aynı şekilde parmaklıklarla kapatılmıştır. İçte de altıgen plan arzeden yapının örtüsü üç sıra mukarnaslı üçgen geçişlere sahip bir kubbedir. Türbe sadece iki küçük mazgal pencere ile ışık almakta olup içinde moloz taştan örme basit bir sanduka bulunmaktadır. Mezar taşının üzerinde mezarın kime ait olduğuna dair bir ibare yoktur. Fakat Rum Mehmed Paşa'ya ait olamayacak kadar sıradan olduğu gibi paşanın ölümüyle ilgili tarihî kayıtlarda onun İstanbul'da vefat edip Üsküdar'daki caminin hazîre-

sine defnedildiği yazılıdır. Türbede bir taşra şehrinde görülemeyecek kalitede bir tuğla işçiliği göze çarpar. Meandırlar, serbest geometrik desenler ve dört adet kare panoda küfî "Muhammed" yazısı ile zengin bezemeli cepheler elde edilmiştir. Camide kesme taş ve tuğlanın kullanıldığı özenli bir duvar işçiliği görülmektedir. Tuğla işçiliğinin baskın çıktığı yerler minare gövdesi ve türbedir. Her iki binada benzer tuğla işçiliğinin bulunması cami ve türbenin aynı dönemde ve aynı taşçı ustaları tarafından yapıldığını gösterir. Bugün iyi durumda olan her iki yapı Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından oldukça başarılı şekilde restore edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Âşıkpaşazâde, *Tarih* (Atsız), s. 170-171, 173, 200-201; *Sicill-i Osmânî*, IV, 104; R. M. Riefstahl, *Cenubu Garbî Anadolu'da Türk Mimarisi* (trc. Cezmi Tahir Berktin), İstanbul 1941, s. 28, rs. 57; Faik Tokluoğlu, *Tire*, Tire 1964, s. 10, 18; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi IV*, s. 858-860, rs. 1269-1273; İnci Aslanoğlu, *Tire'de Camiler ve Üç Mescit*, İstanbul 1978, s. 48-51, rs. 85-92, şekil 36-38; Orhan Cezmi Tuncer, *Anadolu Kümbetleri: II Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, Ankara 1991, s. 240-242; Hakkı Önkal, *Tire Türbeleri*, Ankara 1991, s. 77-88; a.m.f., "Türk Türbe Mimarisinde Tire Türbelerinin Yeri", *Türk Kültüründe Tire* (haz. Mehmet Şeker), Ankara 1994, s. 116-117, rs. 4; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, s. 101; A. Munis Armağan, *Devlet Arşivlerinde Tire*, İzmir 2003, s. 230-231, 319; Halim Baki Kunter, "Tire Minareleri", *Arkitekt*, VI/12, İstanbul 1936, s. 337-339; İlhan Akçay, "Tire'de Fatih Devrine Ait Eserler", *TY*, IV/8 (1965), s. 34-36; M. C. Şehâbeddin Tekindağ, "Mehmed Paşa", *İA*, VII, 594-595. ENİS KARAKAYA

RUM MEHMED PAŞA KÜLLİYESİ

İstanbul Üsküdar'da
XV. yüzyılın
ikinci yarısına ait külliye.

Şemsi Paşa Camii'nin üstündeki sırtta kendi adıyla anılan mahallede yer alan külliye, Fâtih Sultan Mehmed döneminde kısa bir süre sadrazamlık yapan Rum Mehmed Paşa tarafından 876 (1471-72) yılında inşa ettirilmiştir. Cami, türbe, medrese, hamam ve imaretten oluşan külliye günümüze yalnızca cami ile türbe ulaşmıştır.

Fetihten sonra şehirde inşa edilen ilk dinî binalardan olan Rum Mehmed Paşa Camii tabhâneli camiler grubuna girer. Ancak merkezî kubbenin mihrap yönünde bir yarım kubbe tarafından desteklenmesi yapıdaki önemli bir farklılıktır. Bina- nın iki yanındaki kubbeli ikişer küçük oda